

WORLD POLITICS

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

Print Issn: 2383-0123

Online Issn: 2538-4899

Economic crises and de-escalation in Russian foreign policy(1991-2025)

Mohsen Bayat *Corresponding Author*, Assistant Professor of International Relations, Department of Political Science, Lorestan University, Khorramabad, Iran. E-mail: bayat.m@lu.ac.ir

Noshin Amiri Master Student of International Relations, Department of Political Science, Lorestan University, Khorramabad, Iran.. E-mail: amiriengineer87@gmail.com

Article Info

Article Type:

Reserch Article

Keywords:

Détente,
Russia,
Economic crisis,
West,
Cold War.

Article history:

Received 2025-8-9

Received in revised form

2025-10-11

Accepted 2025-11-12

Published Online

2025-11-24

ABSTRACT

The Russian foreign policy towards the West, after the historical meeting between Putin and Trump in Alaska, has become an important issue in international diplomacy. The main issue of this article is to examine the correlation between economic crises in Russia and the policy of de-escalation towards the West following the Cold War. This study hypothesizes that there is a significant correlation between the severity of economic crises and the pursuit of de-escalation in Russian foreign policy after the Cold War. This study seeks to examine the effects of the economic crises and challenges stemming from the collapse of the Soviet Union on Moscow's de-escalation strategy towards the West, as well as the factors that influence the success of this strategy. The economic data show that Russian economic crises have been the most important reason for adopting a policy of de-escalation towards the West, and the continuation of this policy has also led to the improvement of economic indicators in Russia. However, the effectiveness of this strategy is contingent upon favorable international contexts and the management of tension-inducing factors, including NATO's expansion towards Russia's borders, alongside the role of international institutions and organizations in facilitating de-escalation. This study was theoretically grounded on the framework of interdependence and employed the process tracing method. The data collection method included desk studies utilizing reliable statistical sources...

Cite this Article: Bayat, M. and Amiri, N. (2025). Economic crises and de-escalation in Russian foreign policy(1991-2025). *World Politics*, 14(3), 41-68. doi: 10.22124/wp.2025.29865.3480

© Author(s)

Publisher: University of Guilan

DOI: 10.22124/wp.2025.29865.3480

1. Introduction

Russia's global engagement after the Cold War was shaped by a multifaceted array of domestic and international factors. This study aims to investigate the relationship between Russia's economic crises and the policy of de-escalation with the West following the Cold War. This study hypothesizes that there is a significant relationship between the severity of domestic economic crises in Russia and the pursuit of a policy of de-escalation. This article assesses the relationship between domestic economic crises and post-Cold War Russian policies aimed at de-escalation with the West, highlighting the influence of economic crises on Russian foreign policy formulation. It also examines the effectiveness of Russia's de-escalation policy.

2. Theoretical framework

The theory of interdependence posits that a foreign policy grounded in economic logic and rationality, coupled with the minimization of tensions, is essential for achieving economic benefits in international relations and alleviating domestic economic crises. Interdependence is a high level of cross-border exchanges that increases the costs of tension for countries and maximizes the sensitivity and vulnerability of countries towards each other, especially in the economic sphere. Economic tensions and crises, exemplified by the oil crisis of the 1970s, primarily arise from external and international factors. Effective management of these issues necessitates economic diplomacy aimed at reducing global tensions. Therefore, Russia's policy of de-escalation can be considered a result of increasing economic crises.

3. Methodology

The "process tracking" method allows for the analysis of variables within the hypothesis, specifically Russia's economic crises and the de-escalation of its foreign policy. This method primarily connects the independent variable to the dependent variable, thereby elucidating the relationship between them. Following the definition of the hypothesis, as well as the independent and dependent variables, the data on the economic status of Russia after the Cold War were collected. Data regarding the economic situation of Russia, specifically the trends in the country's economic crises, were gathered using the critical indicators of economic performance, including GDP trends, economic growth rate, inflation rate, disposable income, the percentage of individuals below the poverty line, and export and import activities. This study also identified the correlation between the variables based on the significant trend observed in the collected data. In other words, this study determined whether Moscow's inclination towards de-escalation with the West has intensified in response to the economic crises in Russia and to evaluate the subsequent impact on the

Russian economy, as indicated by the aforementioned metrics, following a reduction in tensions with the West.

4. Discussion

The analysis of data on economic indicators, including GDP trends, economic growth rates, inflation rates, disposable income, the proportion of individuals living below the poverty line, and trends in exports and imports, revealed a significant causal relationship between economic crises in Russia and the policy of de-escalation with the West following the Cold War. The causal sequence indicates that following each domestic economic crisis, Russia's inclination towards de-escalation has intensified, subsequently leading to a phase of relative economic recovery.

Russia has faced significant challenges from the financial crisis of 1998 to the economic sanctions imposed following the annexation of Crimea in 2014, which have greatly influenced the country's attempts to foster positive relations with the West. Russia's de-escalation policies encompass initiatives aimed at reducing tensions and optimizing economic potential; however, they are significantly obstructed by substantial domestic issues, including pervasive corruption, social unrest, and rising nationalism. Consequently, Russia must reassess its policies regarding the establishment of knowledge-based economies and the provision of infrastructures to support investment development.

5. Conclusion and Suggestions

The analysis of Russia's de-escalation policies indicates that these policies are shaped by numerous economic, social, and political factors. Despite various attempts, they have not succeeded in fostering a substantial and positive shift in relations with the West, particularly in recent years.

This fact confirms the need for a deeper understanding of the dynamics of international politics and highlights the challenges Russia faces in global interactions. Improving relations between Russia and the West requires a comprehensive and strategic approach that includes diplomatic, economic, and social cooperation. The following suggestions can help this country strengthen bilateral relations and create a favorable environment for de-escalation.

The interdependence framework posits that a key strategy for successful de-escalation policies is the establishment of economic and trade cooperation, which can offer mutual benefits, enhance economic relations, and mitigate tensions. These agreements should focus on facilitating trade, investment, and technology exchange. Identifying and initiating joint projects in energy, technology, and infrastructure may also enhance economic relations and foster trust between the two parties. In addition, developing common markets of goods and services can increase economic interdependence and lead to greater exchanges between the two sides.

سیاست جهانی

شاپا چاپی: ۲۳۸۳-۰۱۳۳

شاپا الکترونیکی: ۴۵۳۸-۴۸۹۹

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

بحرانهای اقتصادی و تنش زدایی در سیاست خارجی روسیه (۱۹۹۱-۲۰۲۵)

محسن بیات نویسنده مسئول، استادیار گروه علوم سیاسی، دانشکده ادبیات، دانشگاه لرستان، خرم آباد، ایران.

رایانامه: bayat.m@lu.ac.ir

نوشین امیری دانشجوی کارشناسی ارشد گروه علوم سیاسی، دانشکده ادبیات، دانشگاه لرستان، خرم آباد، ایران

رایانامه: amiriengineer87@gmail.com

در باره مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی کلیدواژه‌ها: تنش زدایی، روسیه، بحران اقتصادی، غرب، جنگ سرد. تاریخچه مقاله تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۵/۲۳ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۷/۲۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۸/۲۱ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۹/۳	پس از دیدار تاریخی پوتین و ترامپ در آلاسکا، سیاست خارجی روسیه در قبال غرب، بیش از پیش توجه محافل علمی و دیپلماتیک را به خود جلب کرده است. مسئله مورد پژوهش این مقاله، بررسی رابطه میان بحران‌های اقتصادی در روسیه و سیاست تنش‌زدایی با غرب پس از جنگ سرد است. فرضیه مقاله این است که بین شدت بحرانهای اقتصادی و پیگیری تنش‌زدایی در سیاست خارجی روسیه پس از جنگ سرد، رابطه معناداری وجود دارد. بر اساس چارچوب فکری وابستگی متقابل و روش ردیابی فرایند، داده‌های اقتصادی نشان می‌دهد که بحران‌های اقتصادی روسیه مهمترین علت اتخاذ سیاست تنش‌زدایی در برابر غرب بوده است و تداوم این سیاست نیز منجر به بهبود شاخصهای اقتصادی در روسیه شده است. اما موفقیت این راهبرد وابسته به وجود زمینه‌های مطلوب بین‌المللی و کنترل عوامل تنش‌آفرین چون گسترش ناتو به سمت مرزهای روسیه و همچنین نقش‌آفرینی نهادها و سازمانهای بین‌المللی به عنوان تسهیل کننده تنش‌زدایی، است. مقاله با تکیه بر چارچوب نظری وابستگی متقابل و روش ردیابی فرایند نگاشته شده و شیوه گردآوری داده‌ها به صورت کتابخانه‌ای و استفاده از منابع آماری معتبر بوده است.

استناد به این مقاله: بیات، محسن و امیری، نوشین. (۱۴۰۴). بحرانهای اقتصادی و تنش زدایی در سیاست خارجی روسیه (۱۹۹۱-۲۰۲۵).

سیاست جهانی، ۱۴(۳)، ۴۱-۶۸. doi: 10.22124/wp.2025.29865.3480

© نویسنده(گان)

ناشر: دانشگاه گیلان

فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی در سال ۱۹۹۱ نه تنها به عنوان یک نقطه عطف تاریخی، بلکه به عنوان آغاز عصری جدید با پیامدهای عمیق برای سیاست خارجی روسیه و نظام بین‌الملل شناخته می‌شود. پس از پایان جنگ سرد، نحوه تعامل روسیه با جهان به طور قابل توجهی تحت تأثیر مجموعه‌ای پیچیده از عوامل داخلی و بین‌المللی قرار گرفته است. این تحولات در کنار بحران‌های اقتصادی نظیر بحران مالی سال ۱۹۹۸ که به پیامدهای اجتماعی و اقتصادی چشم‌گیری منجر شد، چالش‌هایی جدی را برای سیاست‌های دول روسیه به وجود آورد. بحران‌های اقتصادی به مثابه محرک‌هایی عمل کردند که دولت‌ها را وادار ساختند تا با رویکردهای نوینی به مدیریت روابط خارجی خود، به‌ویژه با غرب، بپردازند. سیاست تنش‌زدایی دولت‌های روسیه، به‌ویژه در دوران ریاست‌جمهوری «بوریس یلتسین»^۱ و «ولادیمیر پوتین»^۲، نشانه‌هایی از تلاش‌های پیوسته برای بهبود روابط با کشورهای غربی و جلب سرمایه‌گذاری‌های خارجی به حساب می‌آید. این سیاست‌ها شامل مذاکرات سیاسی، همکاری‌های اقتصادی و تلاش برای پیوستن به نهادهای بین‌المللی نظیر «سازمان تجارت جهانی»^۳ بود. با این حال، چالش‌های ناشی از بحران‌های اقتصادی و خصومت‌های جهانی منجر به بروز تنش‌های جدیدی در روابط روسیه و غرب شد و تغییرات قابل توجهی در موضع استراتژیک این کشور به وجود آورد. روابط روسیه با غرب به ویژه در موضوعاتی همچون گسترش ناتو، درگیری‌ها در اوکراین و گسترش منافع خود در منطقه قفقاز و اروپا، تحت تأثیر عوامل متغیر قرار گرفته است.

با دیدار رهبران روسیه و آمریکا در ماه اوت سال ۲۰۲۵ در آلاسکا در مورد پایان جنگ اوکراین، جهان در انتظار تحولات برجسته در سیاست خارجی مسکو در قبال غرب است. بسیاری از مفسران، پایان جنگ روسیه علیه اوکراین را آغاز موج جدیدی از تنش‌زدایی مسکو علیه آمریکا و غرب میدانند. تنش‌زدایی روسیه در قبال غرب تحت تأثیر عوامل مختلفی بوده و از سال ۱۹۹۱ تا کنون فراز و فرودهای مهمی داشته است. این مقاله به تحلیل ارتباط بین بحران‌های اقتصادی و سیاست‌های تنش‌زدایی دولت‌های روسیه با غرب پس از جنگ سرد می‌پردازد و بر نقش ملاحظات داخلی در شکل‌گیری سیاست خارجی این کشور تأکید می‌کند. همچنین کارآمدی سیاست تنش‌زدایی روسیه مورد واکاوی

^۱ Boris Nikolayevich Yeltsin

^۲ Vladimir Putin

^۳ World Trade Organization(WTO)

قرار خواهد گرفت. هدف این است که با بررسی این رابطه، درک بهتری از محرکهای موجود در سیاستهای خارجی روسیه و چالشهای پیش روی آن ارائه دهد و به تبع آن، زمینه‌هایی برای پژوهش‌های آتی در این حوزه فراهم آورد.

۱. چارچوب نظری؛ وابستگی متقابل

بررسی دقیق ارتباط بین بحران‌های اقتصادی و سیاست تنش‌زدایی روسیه به ما این امکان را می‌دهد که الگوها و روندهای تغییر در سیاست‌های خارجی این کشور را شناسایی کنیم. چرا که بحران‌های اقتصادی به عنوان محرک‌هایی جدی در سیاست‌های خارجی عمل کرده و موجب تغییر رویکرد روسیه به سمت تنش‌زدایی و تلاش برای بهبود روابط با کشورهای غربی شده است. رئالیست‌ها بر این باورند که دولت‌ها در یک نظام آنارشیک و برای بقا و حفظ منافع ملی خود رقابت می‌کنند. با توجه به بحران‌های اقتصادی پس از جنگ سرد، رئالیسم می‌تواند توضیح دهد که چرا روسیه به دنبال تنش‌زدایی با غرب بوده است. روسیه، به عنوان یک قدرت بزرگ، ناشی از بحران‌های اقتصادی و تغییر در موازنه قدرت جهانی مجبور به اتخاذ سیاست‌های متعادل‌تر و همکاری با غرب گردید تا از سقوط بیشتر قدرت خود جلوگیری کند (Carment, 2022: 18). اما این چارچوب فکری قادر به تبیین جامع سیاست تنش‌زدایی روسیه به ویژه در بعد بین‌المللی و فراملی نیست. نظریه لیبرالیسم بر اهمیت نهادهای بین‌المللی بر همکاری بین دولت‌ها تأکید دارد. سیاست‌های تنش‌زدایی روسیه به ویژه در دوران ریاست جمهوری یلتسین و پوتین نشان‌دهنده تلاش برای پیوستن به نهادهای جهانی از جمله سازمان تجارت جهانی و ناتو است. این رویکرد به انعطاف‌پذیری اقتصادی و اجتماعی در دوران پس از جنگ سرد کمک کرده و روابط اقتصادی را تقویت می‌کند (Ovefia, 2023: 382).

برای بررسی مسئله اصلی مقاله، نیازمند چارچوب فکری هستیم که نقش بحران‌های اقتصادی داخلی بر سیاست خارجی و هم نقش نهادهای بین‌المللی را در موفقیت سیاست تنش‌زدایی مورد توجه قرار دهد. از طرف دیگر، جایگاه روابط اقتصادی بین‌المللی در حل بحران‌های اقتصادی داخلی را مهم تلقی کند. بر اساس چارچوب نظری «وابستگی متقابل»^۱ شرط بهره‌مند شدن از منافع اقتصادی در روابط بین‌الملل و کاهش بحران‌های اقتصادی داخلی، تدوین و پیگیری سیاست خارجی بر پایه منطق و عقلانیت اقتصادی

¹ Interdependence

و کاهش تنش‌ها به حداقل ممکن، است. بر اساس نظریه‌های «رابرت کوهن»^۱ و «جوزف نای»^۲، دو پایه‌گذار اصلی این چارچوب فکری، وابستگی متقابل سطح بالایی از مبادلات فرامرزی است که هزینه‌های تنش را برای کشورها افزایش داده است و حساسیت و آسیب‌پذیری کشورها به ویژه در زمینه اقتصادی را به حداکثر رسانده است (Moshirzadeh, 2019: 191). از منظر نظریه وابستگی متقابل، تنشها و بحرانهای اقتصادی مانند بحران نفتی دهه ۱۹۷۰، بیش از هر چیزی، منشاء خارجی و بین‌المللی دارند و مهمترین راه برای برون رفت از بحرانها، دیپلماسی فعال اقتصادی است که بتواند سطح تنش‌ها با جهان را به حداقل برساند (Wagner, 2006: 4). به اعتقاد طرفداران وابستگی متقابل، در جهان امروز، «هزینه فرصت استقلال بسیار گران است» (Baldwin; 1980: 14).

طبق مفروضات چارچوب فکری وابستگی متقابل، در جهان امروز احتمال صلح با شدت یافتن وابستگی متقابل افزایش می‌یابد و بکارگیری زور در جهان به هم پیچیده امروز مفید نیست، بلکه وابستگی متقابل هزینه‌های بالایی برای اعمال زور تحمیل میکند. به همین علت کشورها به جای اعمال زور، ترجیح می‌دهند که تنشها را به حداقل برسانند. تجارت آزاد و وابستگی متقابل روزافزون، کشورهایی چون روسیه را به اتخاذ سیاست خارجی همکاری‌جویانه و صلح‌آمیز یا حداقل تنش‌زدایی سوق می‌دهد. زیرا از نظر این چارچوب فکری، نظم اقتصادی جهانی، سعادت و رفاه اقتصادی بیشتری را برای ملت و کشور فراهم می‌آورد و فقط از طریق تعامل با این نظم است که بحرانهای اقتصادی داخلی کنترل میشوند. همچنین نظم اقتصادی لیبرال، وابستگی متقابل اقتصادی بین کشورها را افزایش میدهد که خود سیاست خارجی صلح‌آمیز و تنش‌زدایی را ایجاب میکند (Bigdeli, 2023: 367).

وضعیت اقتصادی روسیه پس از فروپاشی شوروی و بحران‌های جدی مانند بحران مالی ۱۹۹۸، به عنوان محرک‌هایی برای تغییر در سیاست خارجی این کشور عمل کرده است. طبق چارچوب فکری وابستگی متقابل، بحران‌های اقتصادی می‌توانند به تغییر در نحوه تعامل دولت‌ها با یکدیگر منجر شوند و این به‌ویژه در مورد روابط روسیه و غرب صدق می‌کند (Buzan & Lawson, 2015: 32). نظریه‌های اقتصاد سیاسی و وابستگی متقابل به بررسی چگونگی تأثیر بحران‌های داخلی بر تصمیمات استراتژیک بین‌المللی می‌پردازند، به‌طوری‌که کشورهای بحران‌زده ممکن است تمایل بیشتری به همکاری با اتحادیه‌ها و نهادهای بین‌المللی داشته باشند. بحران‌های اقتصادی می‌توانند به تناقضاتی در سیاست‌های داخلی منجر

¹ Robert Keohane

² Joseph Nye

شوند. به عنوان مثال، نارضایتی اجتماعی می‌تواند فشارهایی را به دولت‌ها وارد کند که نیاز به تغییر سیاست‌های خارجی و شروع مجدد گفتگوهای بین‌المللی باشند (Klein, 2019: 17). بنابراین، سیاست تنش‌زدایی در روسیه را می‌توان نتیجه‌ای از کوشش برای حفظ ثبات داخلی در هنگام مواجهه با مشکلات اقتصادی ارزیابی کرد. اما تحولات جهانی از جمله گسترش ناتو و تغییرات در نظم جهانی نیز باید در نظر گرفته شوند. گسترش ناتو به سمت شرق و چالش‌های ژئوپلیتیکی در منطقه قفقاز و اروپای شرقی، تنش‌های جدیدی در روابط روسیه و غرب ایجاد کرده است (Becker, 2023: 53). لذا، تغییر مواضع روسیه در سطح بین‌المللی می‌تواند ناشی از تلاش برای مدیریت این چالش‌ها باشد.

۲. روش تحقیق: ردیابی فرایند

با توجه به اینکه در این مقاله به دنبال پژوهشی تبیینی از نوع «موردپژوهی»^۱ و تایید رابطه همبستگی متغیرها در سیاست خارجی دول روسیه هستیم، روش تحقیق «ردیابی فرایند»^۲ روشی مناسب است. از طرف دیگر، چون ماهیت تحقیق حاضر تبیینی یا «استنباط درون موردی»^۳ است، این روش مناسب است. ردیابی فرایند به ما کمک میکند تا با استفاده از مدارک درون موردی به استنباط‌های علی در مورد مکانیسم‌های موجود (Beach and Pedersen, 2019: 6) در مسئله تحقیق (یعنی رابطه همبستگی بین بحرانهای اقتصادی و سیاست تنش‌زدایی روسیه) دست پیدا کنیم. این روش در سالهای اخیر یکی از روشهای مهم در تبیینهای علی و مورد پژوهی بوده است (Collier, 2011: 825). با تکیه بر روش ردیابی فرایند می‌توانیم به واکاوی متغیرهای معین شده در فرضیه (یعنی بحرانهای اقتصادی و تنش‌زدایی در سیاست خارجی روسیه) مطرح شده پردازیم زیرا مهمترین کارکرد این روش، پیوند متغیر مستقل به وابسته و فهم رابطه بین آنها است (Hedström and Ylikoski, 2010: 53). برای انجام این روش، پس از تعیین فرضیه و متغیرهای مستقل و وابسته، تلاش کردیم که با جمع‌آوری داده‌های مربوط به وضعیت اقتصادی روسیه پس از جنگ سرد، به فهمی در مورد فرایند وقوع یا ردیابی توالی علی یا همبستگی بین این وضعیت اقتصادی و اتخاذ سیاست تنش‌زدایی در سیاست خارجی این کشور دست پیدا کنیم. داده‌های مربوط به وضعیت اقتصادی روسیه و یا دقیق‌تر روند بحرانهای اقتصادی این کشور بر اساس شاخصهای زیر انجام میگیرد: روند تولید ناخالص داخلی، روند نرخ رشد اقتصادی، نرخ تورم، درآمد

¹ Case-Study

² Process tracing

³ Within-Case Inference

قابل تصرف، درصد نسبی مردم زیر خط فقر و روند صادرات و واردات. جمع‌آوری داده‌ها از منابعی چون گزارشهای سازمانهای معتبر بین‌المللی، مقالات و وبسایتهای معتبر مرتبط با نهادهای ملی و بین‌المللی انجام میگردد. با تکیه بر روند معنادار داده‌های گردآوری شده در پی کشف رابطه همبستگی بین متغیرها نیز هستیم. به این معنا که تایید کنیم که با افزایش بحرانهای اقتصادی در روسیه، آیا گرایش مسکو به کاربرد تنش‌زدایی در قبال غرب افزایش پیدا کرده است و پس از کاهش تنشها با غرب، آیا اقتصاد روسیه (بر اساس شاخصهای بالا) رو به بهبودی رفته است یا خیر.

۳. بحرانهای اقتصادی و تنش‌زدایی در سیاست خارجی

چالشها و بحرانهای داخلی در شکل‌دهی به سیاست‌ها و روابط بین‌المللی کشورها، نقش بسیار مهمی ایفا می‌کنند. در تجزیه و تحلیل سیاست‌های تنش‌زدایی و منافع اقتصادی روسیه، ضروری است که به ملاحظات داخلی این کشور و چالش‌های متنوعی که در حوزه‌های مختلف با آنها مواجه است، توجه ویژه‌ای صورت گیرد. این ملاحظات نه تنها می‌توانند به صورت مستقیم بر توانایی رهبری سیاسی، بلکه بر استراتژی‌های اقتصادی و رویکردهای دیپلماتیک روسیه هم تأثیر بگذارند. جنگ سرد، با ریشه‌های عمیق در بی‌اعتمادی متقابل و رقابت بین ایدئولوژی‌های سرمایه‌داری و کمونیستی، روابط بین‌المللی را برای دهه‌ها تحت تأثیر قرار داد. خطر نابودی هسته‌ای به‌عنوان یک تهدید جهانی باقی ماند؛ زیرا هر دو طرف زرادخانه‌های وسیعی از سلاح‌های هسته‌ای را انباشته کرده و به مسابقه تسلیحاتی بی‌سابقه‌ای دامن زدند (Shearman, 2001: 22). در خلال این دوره، درگیری‌های نظامی و سیاسی متعددی شکل گرفت و جهان شاهد جنگ‌ها، تهدیدات هسته‌ای و بحران‌های مهمی همچون بحران موشکی کوبا در سال ۱۹۶۲ (Zagare, 2014: 28)، جنگ ویتنام (۱۹۵۴-۱۹۷۵) و جنگ‌های افغانستان و کره بود (Berni, 2021: 32). در این موارد، منافع ابرقدرت‌ها به‌طور غیرمستقیم از طریق متحدان و جناح‌های محلی درگیر شده بود. این جنگ غیردولتی منجر به تقسیمات جغرافیایی در سطح جهانی شد و تأثیرات عمیقی بر سیاست‌های داخلی و خارجی کشورهای مختلف گذاشت. ایالات متحده و شوروی به رقابت برای نفوذ در کشورهای در حال توسعه پرداختند و از روش‌های متنوعی از جمله حمایت مالی، نظامی و سیاسی استفاده کردند. به‌ویژه، شوروی تلاش فراوانی برای گسترش نفوذ خود در اروپا و آسیا انجام داد و به تأسیس حکومت‌های دست‌نشانده در مناطق مختلف کمک کرد (Drezner, 2022: 1539). با وجود تلاش‌ها برای تنش‌زدایی و همزیستی مسالمت‌آمیز، مانند بحران موشکی کوبا و معاهدات کنترل تسلیحات، جنگ سرد تا فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی در سال ۱۹۹۱ به‌عنوان یکی از ویژگی‌های تعیین‌کننده سیاست جهانی،

باقی ماند. ولی آنچه پیداست، جنگ سرد یک جنگ انتخابی بود و نه یک ضرورت، نتیجه ادراکات و محاسبات تحریف شده از سوی هر دو طرف، با کمک و حمایت نسل‌های تاریخ نگاران همسو با ایدئولوژیک. فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی در دسامبر ۱۹۹۱، به عنوان یک تحول بنیادی و نقطه عطفی در تاریخ معاصر به شمار می‌آید که تأثیرات عمیق و گسترده‌ای بر نظام جهانی و روابط بین‌الملل داشته است. این رویداد نتیجه‌ای از هم‌افزایی مجموعه‌ای پیچیده از عوامل اقتصادی، اجتماعی و سیاسی بود. یکی از علل اصلی فروپاشی، مشکلات اقتصادی بود. پس از جنگ سرد، اقتصاد شوروی به شدت دچار بحران شد. سیستم اقتصادی متمرکز و برنامه‌ریزی‌شده، نه تنها کارایی لازم را نداشت، بلکه مشکلاتی نظیر ناکارآمدی تولید، کمبود کالا و بیکاری گسترده را به بار آورد. اصلاحات میخائیل گورباچف در اواخر دهه ۱۹۸۰، تحت عنوان «پرسترویکا»^۱، به مشکل افزایش آشفستگی و کمبودها منجر گردید. بر اساس تحلیل‌های صورت‌گرفته، این اصلاحات به جای بهبود وضعیت اقتصادی، به افزایش نارضایتی عمومی و بی‌اعتمادی به نظام حاکم انجامید. در حقیقت، بحران‌های اقتصادی نه تنها به تضعیف نظام کمونیستی دامن زد، بلکه شرایطی را برای ظهور و بروز اعتراضات عمومی فراهم آورد (Ellman, 2015: 36). نارضایتی اجتماعی نیز به عنوان عاملی مؤثر محسوب می‌شود. این نارضایتی به ویژه در جمهوری‌های حاشیه‌ای شوروی به شدت افزایش یافت و با افزایش اعتراضات و جنبش‌های اجتماعی در کشورهای بالتیک و قفقاز تقویت گردید. برخی محققان بر این باورند که این نارضایتی ناشی از تضاد فرهنگی و قومی میان جمهوری‌ها و حکومت مرکزی بود که به عمق بحران سیاسی افزود (Bavir and Saadati, 2016: 49). این وضعیت به رواج گرایش‌های ملی‌گرایی در این مناطق انجامید و منجر به افزایش تمایل به استقلال و خودمختاری شد.

چالش‌های سیاسی و ایدئولوژیک نیز با ظهور ایده‌های جدید و تغییر شرایط جهانی، به تضعیف ایدئولوژی کمونیستی و افزایش فشار بر حکومت انجامید. سیاست‌های گورباچف نظیر «گلاسنوست»^۲، علاوه بر اینکه آزادی بیان را ارتقا داد، قدرت احزاب اپوزیسیون را نیز تقویت کرد (Farjirad and Shabani, 2013: 14). نگرش‌های افراطی علیه رژیم حاکم، ظهور صدای مخالف در رسانه‌ها، نظام کمونیستی را تحت فشار قرار داد و زمینه‌ساز تغییرات عمده‌ای در ساختار سیاسی شوروی شد.

^۱ Perestroika

^۲ Glasnost

روند فروپاشی به صورت تدریجی و از طریق چندین رویداد کلیدی شکل گرفت. از اواخر دهه ۱۹۸۰، جمهوری‌های مختلف شوروی به تدریج اعلام استقلال کردند، که این روند نتیجه نارضایتی عمومی و تمایل به خودمختاری بود. به‌ویژه، کودتای آگوست ۱۹۹۱، تلاش گروهی از مقامات برای بازگرداندن نظم قدیم، به تضعیف بیشتر حکومت و گسترش احساس استقلال در جمهوری‌ها انجامید. برگزاری انتخابات آزاد در بسیاری از جمهوری‌ها، که در آن احزاب ملی‌گرا قدرت گرفتند، دلیل دیگری بر افول قدرت مرکزی شوروی بود.

پیامدهای ناشی از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی قابل توجه و عمیق بودند. این فروپاشی موجب ایجاد ۱۵ جمهوری مستقل شد که به شناسایی هویت ملی و ساختارهای سیاسی جدید آغاز کردند. همچنین، این واقعه به تغییر توازن قدرت جهانی و ظهور ایالات متحده به‌عنوان تنها ابرقدرت جهان انجامید (Mankoff, 2009: 42). تنش‌های قومی و ملی در برخی مناطق مانند قفقاز و آسیای مرکزی افزایش یافت و موجب درگیری‌های داخلی شد. به عبارت دیگر، این فروپاشی نه تنها نظم سیاسی داخل شوروی را به هم ریخت، بلکه بر ساختار کلی ژئوپلیتیکی منطقه نیز تأثیر گذاشت و منجر به ایجاد بحران‌های انسانی و اجتماعی در پی داشت. در این راستا، برخی تحلیلگران به وجود یک دموکراسی ناقص و تقسیمات قومی به عنوان عوامل اصلی ناکارآمدی دولت‌های تازه تأسیس اشاره می‌کنند (Junaid, 2013: 53). علاوه بر این، کشورهای جدید، به سمت سیاست‌های غرب‌گرایانه و همگرایی با نهادهای بین‌المللی حرکت کردند (Österberg, 2022: 34). در این وضعیت، بسیاری از کشورها به سمت پذیرش سیاست‌های اقتصادی بازار آزاد و دموکراسی روی آوردند، در حالی که برخی از آن‌ها به دلایل فرهنگی و تاریخی، با چالش‌های جدی در این زمینه روبه‌رو بودند.

پس از فروپاشی، روابط روسیه و غرب وارد مرحله‌ای جدید گردید. این روابط که تحت تأثیر تقابل ایدئولوژیک گذشته بودند، به سمت همکاری‌های اقتصادی و سیاسی پیش رفت. عوامل کلیدی در شکل‌گیری این روابط شامل تلاش برای ادغام در نظام بین‌الملل و سیاست‌های تنش‌زدایی و همکاری بود. در دوران ریاست‌جمهوری بوریس یلتسین، سیاست‌های تنش‌زدایی و همکاری با غرب به‌طور فعال پیگیری شد (Aboyade, 2018: 78). این دوران، به گونه‌ای شروعی بر تلاش‌های روسیه برای به دست آوردن جایگاه مناسب در نظام بین‌الملل جدید بود.

با این حال، علی‌رغم روابط مثبت اولیه، تنش‌های جدیدی نیز ظهور کرد. گسترش ناتو به سمت شرق و پذیرش کشورهای جدید به‌عنوان اعضای ناتو به تهدیدی برای امنیت ملی روسیه تبدیل شد و

واکنش‌های خصمانه‌ای را به همراه داشت (Marten, 2020: 418). تداوم این تنش‌ها مسیری پرچالش برای تعاملات آینده میان روسیه و غرب پیش رو داشت. از سال ۲۰۰۰ و به دنبال ریاست‌جمهوری ولادیمیر پوتین، روسیه سعی کرد تا هویت ملی و منافع خود را در صحنه جهانی بازسازی کند. پوتین به دنبال احیای قدرت روسیه و مقابله با نفوذ غرب است. سیاست‌های او بر ایجاد یک روسیه قوی و مستقل تأکید داشت و نقش این کشور را به عنوان یک قدرت جهانی معتبر دوباره تعریف کرد (Ziegler, 2024: 125). این تلاش‌ها نشان‌دهنده عزم روسیه برای بازیابی نفوذ خود در عرصه بین‌الملل بود که به ویژه در زمینه‌های نظامی و دیپلماتیک نمود پیدا کرد. پس از بحران اوکراین در سال ۲۰۱۴، روابط روسیه و غرب به شدت تحت تأثیر قرار گرفت و تنش‌ها به اوج خود رسید. با این حال، روسیه تلاش کرده است که روابط خود را بازسازی و تنش‌ها را کاهش دهد. در این زمینه، رویکردهای دیپلماسی چندجانبه و فهم منافع مشترک، از جمله همکاری‌ها در زمینه‌های تروریسم بین‌المللی، تغییرات اقلیمی و بحران‌های اقتصادی مطرح گردید. همچنین، توسعه همکاری‌های اقتصادی با کشورهای غیرغربی از طریق تقویت روابط با چین و کشورهای آسیای مرکزی از دیگر استراتژی‌های این کشور بود (Brandenberger, 2023: 14).

در مجموع، سیاست‌های تنش‌زدایی پس از ۲۰۱۴ با چالش‌های جدی مواجه بوده و به صلح و ثبات در روابط بین‌الملل ختم نشده است. با این حال، برای حفظ منافع ملی، روسیه به طور مداوم تلاش کرده است تا راه‌هایی برای کاهش تنش‌ها پیدا کند. داده‌ها و مطالعات اخیر نشان می‌دهد که این تلاش‌ها غالباً با دشواری‌ها و عدم موفقیت‌های قابل توجهی همراه بوده است (Akaev, 2024: 19). بنابراین، می‌توان گفت که فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و پیامدهای آن فرایندهایی را در عرصه جهانی رقم زد که به بازتعریف روابط قدرت‌ها در صحنه بین‌المللی انجامید و هنوز هم ادامه دارد. یکی از مهم‌ترین چالش‌هایی که روسیه با آن روبرو است، بحران‌های اقتصادی متعددی است که از سال ۲۰۱۴ به این سو گریبان کشور را گرفته است. تحریم‌های غرب به دنبال الحاق کریمه، نوسانات قیمت نفت و گاز و مشکلات اقتصادی دیگر، موجب کاهش رشد اقتصادی و افزایش نرخ بیکاری شده است. بر اساس داده‌ها، کاهش رشد اقتصادی روسیه در سال‌های اخیر به طور متوسط در حدود ۱ تا ۲ درصد بوده است (Weltbank, 2021: 43). این آمار ضرورت اصلاحات بنیادی به منظور ایجاد ثبات در اقتصاد این کشور را نمایان می‌سازد. نارضایتی اجتماعی نیز به عنوان یکی دیگر از چالش‌های کلان برای دولت روسیه محسوب می‌شود. این نارضایتی به ویژه در زمینه فساد اداری و ناکارآمدی سیستم‌های دولتی خود را نشان می‌دهد.

طبق نظرسنجی‌های سال ۲۰۲۱، حدود ۵۸ درصد از مردم روسیه از فساد در نظام سیاسی ابراز نارضایتی کرده‌اند (Baumann, 2021: 2). این وضعیت می‌تواند به کاهش محبوبیت دولت و تأثیر منفی بر تصویر کشور در صحنه جهانی منجر شود. بنابراین، بهبود شرایط اقتصادی و اجتماعی به‌عنوان زمینه‌ساز سیاست‌های تنش‌زدایی ضروری خواهد بود.

علاوه بر این، تأثیر ناسیونالیسم به‌عنوان یک عامل کلیدی در رفتارهای سیاسی و اقتصادی در سطح داخلی شناخته می‌شود. افزایش احساس ناسیونالیسم در روسیه، به ویژه در بحران‌های اخیر، می‌تواند به‌عنوان دو لبه تیغ عمل کند؛ از یک سو، موجب افزایش انسجام داخلی می‌شود و از سوی دیگر، ممکن است سیاست‌های خارجی کشور را به سمت رویکردهای تهاجمی‌تر سوق دهد. به منظور تسهیل سیاست‌های تنش‌زدایی، لازم است که دولت به این ناسیونالیسم پاسخ داده و آن را به سمت دیپلماسی و گفتگو هدایت کند (Pomerantsev, 2019: 54). علاوه بر این، دولت روسیه از زمان بحران اوکراین به تدوین رویکردهایی پرداخته است که به توجیه اقدامات خود در سطح داخلی کمک کند. به عنوان مثال، استدلال امنیت ملی و حفظ تمامیت ارضی به‌منزله توجیهاتی برای سیاست‌های خارجی سخت‌گیرانه و کاربرد نیروی نظامی، به‌ویژه در مرزها و در مناطق قفقاز جنوبی و شرق اوکراین مورد استفاده قرار گرفته است (Siddi, 2022: 895).

در راستای بررسی نهادهای سیاسی و اجتماعی، باید گفت ساختار قدرت در روسیه، تحت رهبری ولادیمیر پوتین، به‌گونه‌ای طراحی شده است که بر حفظ ثبات و کنترل سیاسی تمرکز دارد. احزاب سیاسی مستقل و رسانه‌های آزاد با محدودیت‌های فزاینده‌ای روبرو شده‌اند که می‌تواند توانایی آن‌ها را در بحث و تبلیغ سیاست‌های تنش‌زدایی و ایجاد اجماع در سطح داخلی کاهش دهد (Bulatov, 2024: 33). از سوی دیگر، جامعه مدنی در روسیه با چالش‌های خاصی مواجه است. محدودیت‌ها بر فعالیت‌های سازمان‌های غیردولتی و فشار بر فعالان اجتماعی نه تنها به تضعیف صدای مردم و جامعه مدنی انجامیده، بلکه می‌تواند هزینه‌های اجتماعی و سیاسی را برای دولت افزایش دهد. این شرایط دارای تأثیر عمیق‌تری بر توانایی دولت در ایجاد همگرایی و درک مشترک بین مردم و نخبگان سیاسی خواهد بود.

از این‌رو، ملاحظات داخلی به‌عنوان یک مؤلفه محوری در تصمیم‌گیری‌های سیاسی و اقتصادی روسیه باید به‌طور جامع مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد. ناامیدی‌های اقتصادی، احساسات ناسیونالیستی و چالش‌های ناشی از نظام سیاسی محدودکننده، به‌عنوان عوامل مؤثر، می‌توانند بر سیاست‌های تنش‌زدایی و توسعه اقتصادی این کشور تأثیر بگذارند. برای دستیابی به موفقیت در بهبود روابط با غرب و بهره‌مندی

از منافع اقتصادی، روسیه باید مسائل داخلی خود را به‌خوبی مدیریت کرده و فضایی متعادل برای دیپلماسی و تعاملات بین‌المللی فراهم سازد (Noori, 2022, 12). تنها در چنین شرایطی است که می‌توان انتظار داشت سیاست‌های تنش‌زدایی به نتایج مثبت و پایدار منتهی شود.

فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی در دسامبر ۱۹۹۱ به عنوان نقطه عطفی در تاریخ مدرن شناخته می‌شود و تأثیرات عمیق و گسترده‌ای بر ساختارهای اقتصادی و اجتماعی کشورهای مستقل جدید، به‌خصوص روسیه، گذاشت. این کشور با چالش‌های جدی در عرصه‌های اقتصادی مواجه شد که نهادهای دولتی، جوامع و ساختار سیاسی را تحت فشار قرار داد. در این زمینه، تحلیل بحران‌های اقتصادی که روسیه در دهه‌های ۱۹۹۰ و ۲۰۰۰ با آن‌ها روبه‌رو بود و همچنین بررسی عوامل مؤثر بر این بحران‌ها و پیامدهای اجتماعی و سیاسی آن‌ها، ضرورتی انکارناپذیر است.

دوران بحران اقتصادی دهه ۱۹۹۰ که با رهبری بوریس یلتسین رقم خورد، تحولاتی را به همراه داشت که به‌عنوان یک گذار مایوس‌کننده به سوی اقتصاد بازار شناخته می‌شود. برنامه‌های اقتصادی رادیکال معروف به «شک درمانی»^۱ که برای انتقال از سیستم برنامه‌ریزی‌شده به نظام بازار آزاد طراحی شد، شامل خصوصی‌سازی سریع صنایع و سهولت در قیمت‌گذاری بود. در حالی که این اصلاحات به‌طور نظری می‌توانست به رشد اقتصادی منجر شود، آثار منفی عمیقی را در پی داشت. نتایج این سیاست به شدت ناکارآمدی و بیکاری گسترده را به همراه داشت به گونه‌ای که طبق گزارش‌ها، در سال ۱۹۹۶، حدود ۷۰ درصد از جمعیت روسیه زیر خط فقر قرار داشتند و نابرابری اقتصادی به شدت افزایش یافت. افزون بر این، افزایش نرخ جرم و فساد نیز از دیگر پیامدهای این دوران بود که بی‌اعتمادی عمومی را نسبت به نهادهای دولتی به همراه داشت (Guriev & Rachinsky, 2005:139).

بحران مالی سال ۱۹۹۸ به عنوان زنگ خطری برای اقتصاد روسیه به‌وجود آمد. این بحران به‌واسطه ترکیبی از عوامل داخلی و خارجی شکل گرفت. کاهش شدید قیمت نفت، که به‌عنوان منبع عمده درآمد دولتی محسوب می‌شد، و همچنین افزایش بدهی‌های خارجی، دولت را به سمت ورشکستگی سوق داد. از طرفی، عدم وجود اصلاحات اساسی و انگیزه‌های اقتصادی نیز به این بحران دامن زد (Hanson, 2009: 30). نتایج این بحران به کاهش شدید ارزش روبل و ورشکستگی بنگاه‌ها و بانک‌ها منجر شد و دولت به ناچار در تاریخ ۱۷ اوت ۱۹۹۸، در قبال پرداخت بدهی‌ها اعلام نکول کرد. این رویداد به‌جز

¹ Shock Therapy

تشدید احساسات ملی‌گرایانه در میان مردم و افزایش نارضایتی نسبت به غرب و نهادهای مالی بین‌المللی، زمینه را برای تأثیرگذاری بر سیاست‌های اقتصادی جدید فراهم آورد (Fischer et al, 2002: 843). با ورود ولادیمیر پوتین به قدرت در سال ۱۹۹۹، روسیه در مسیر جدیدی قرار گرفت. وی سیاست‌های اقتصادی خود را به‌سوی تثبیت ساختار اقتصادی و استفاده بهینه از منابع طبیعی، به‌ویژه نفت و گاز، معطوف کرد. افزایش قیمت‌های جهانی نفت این امکان را فراهم کرد که دولت روسیه ضمن تشکیل صندوق‌های مالی و سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های اقتصادی، به بهبود شاخص‌های اقتصادی و زندگی مردم بپردازد (Kragh, 2020: 2). این بازسازی اقتصادی و بهبود شرایط زندگی به تثبیت قدرت سیاسی پوتین کمک کرد، اما در این دوره نیز چالش‌هایی همچون افزایش نابرابری و تمرکز قدرت در دست حکومت مرکزی دیده می‌شد (Rojansky, 2014: 23).

از سال ۲۰۰۰ به بعد، روسیه به احیای سیاست‌های تنش‌زدایی با غرب پرداخت، اما بحران‌های اقتصادی و اجتماعی به‌ویژه پس از بحران اوکراین در سال ۲۰۱۴ به شدت این روابط را تحت تأثیر قرار داد. با وجود این، برخی سیاست‌های تنش‌زدایی از سوی روسیه کماکان ادامه یافته و تلاش برای همکاری‌های اقتصادی با کشورهای غیرغربی و دیپلماسی چندجانبه در زمینه‌های انرژی و امنیت بین‌المللی صورت پذیرفت، هرچند که این تلاش‌ها با چالش‌هایی از جانب تحریم‌های اقتصادی غرب و بی‌اعتمادی متقابل مواجه گردید (Sakwa, 2020: 28).

بنابراین، تحلیل بحران‌های اقتصادی پس از فروپاشی شوروی نه تنها به درک بهتر از سیاست‌های داخلی و خارجی روسیه کمک می‌کند، بلکه نشان‌دهنده تأثیر عمیق این بحران‌ها بر ساختار اجتماعی و اقتصادی کشور نیز می‌باشد. این بحران‌ها، به مثابه زمینه‌ساز اصلاحات عمده اقتصادی و اجتماعی، تأثیرات منفی بر زندگی روزمره مردم و تأثیرات بر ساختارهای سیاسی را نمایان می‌سازند و چالش‌های موجود را که روسیه با آن‌ها مواجه است، به تصویر کشیده و ضرورت تحلیل و بررسی بیشتر در این زمینه را تأکید می‌کنند. پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و ورود به دوران جدید، بوریس یلتسین به‌ویژه در سال‌های اولیه تحت فشارهای بسیار زیادی قرار داشت. بحران اقتصادی که به دنبال گزاره‌های انتقال به اقتصاد بازار ایجاد شده بود، نیاز به جلب حمایت بین‌المللی و سرمایه‌گذاری خارجی را به‌وجود آورد. در این راستا، یلتسین مجموعه‌ای از سیاست‌های تنش‌زدایی را اتخاذ کرد. او تلاش کرد تا روابط خود را با کشورهای غربی تقویت کند و به همین منظور، توافق‌نامه‌هایی با ایالات متحده و کشورهای غربی منعقد کرد تا همکاری‌های اقتصادی و امنیتی را بهبود بخشد (Kasymov, 2012: 64). این توافقات، به‌ویژه

در حوزه‌های هسته‌ای و امنیتی شامل کاهش تسلیحات هسته‌ای بود. یلتسین به دنبال پیوستن به نهادهای بین‌المللی همچون شورای اروپا و گروه هفت بود که این امر نشان‌دهنده تلاش روسیه برای پذیرفته شدن به عنوان یک قدرت جهانی در مرحله جدید پس از جنگ سرد بود. در سال ۱۹۹۷، توافق‌نامه «شراکت برای صلح» میان ناتو و روسیه امضا شد که منجر به ۱۳ درصد افزایش همکاری‌های نظامی دوجانبه برای مبارزه با تروریسم و تهدیدات امنیتی شد (Mankoff, 2009: 66). یلتسین با به‌کارگیری سیاست‌های اقتصادی نئولیبرال تلاش کرد تا زمینه را برای جلب سرمایه‌گذاری خارجی فراهم کند. برنامه‌های اقتصادی یلتسین شامل خصوصی‌سازی صنایع کلیدی و آزادسازی قیمت‌ها بود و طبق گزارش بانک جهانی، میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در روسیه از ۱.۲ میلیارد دلار در سال ۱۹۹۴ به ۸.۵ میلیارد دلار در سال ۱۹۹۷ افزایش یافت که نشان‌دهنده ۶۰۸ درصد رشد در سه سال است (World Bank, 1998: 16). با ورود ولادیمیر پوتین به مقام ریاست‌جمهوری، سیاست‌های تنش‌زدایی به شکل متفاوتی دنبال شد. پوتین به‌طور مشخص‌تری به احیای هویت ملی و قدرت روسیه تمرکز داشت، اما در عین حال سیاست‌هایی را برای بهبود روابط با غرب دنبال کرد. او تلاش کرد تا تصویر روسیه را به‌عنوان یک قدرت جهانی و معتبر بازسازی کند و این تصویر شامل دریافت بیشتر اعتبار در مجامع جهانی و تکیه بر منابع طبیعی مانند نفت و گاز به‌عنوان ابزاری برای نفوذ بود. در سال ۲۰۰۱، تولید ناخالص داخلی^۱ روسیه نسبت به سال ۱۹۹۹ حدود ۲۵ درصد افزایش یافت که موفقیت نسبی سیاست‌های اقتصادی پوتین را نشان داد. همچنین، طبق آمار وزارت توسعه اقتصادی روسیه در سال ۲۰۰۳، این کشور طی دو سال به رشد سالانه ۷ درصدی دست یافت (OECD, 2004: 32). در دوره پوتین، تلاش‌هایی برای برقراری گفت‌وگوهای امنیتی با ناتو و دیگر کشورهای غربی در زمینه مبارزه با تروریسم و امنیت انرژی صورت گرفت و روسیه در سال ۲۰۰۲ به‌عنوان یک شریک در مبارزه با تروریسم به کشورهای غربی پیوست. در سال ۲۰۰۸، روسیه به گروه بیست و یک کشور پیوست که نشان‌دهنده پذیرش این کشور به‌عنوان یک قدرت اقتصادی معتبر در سطح جهانی بود. پوتین با استفاده از افزایش قیمت نفت به برنامه‌های اقتصادی متنوع‌تری روی آورد که به تثبیت اقتصاد داخلی و جذب سرمایه‌گذاری خارجی کمک کرد. او سعی می‌کرد تا از درآمدهای نفتی به‌عنوان ابزاری برای تقویت قدرت سیاسی و اقتصادی روسیه بهره‌برداری کند. در سال ۲۰۰۷، درآمدهای نفتی روسیه به حدود ۳۹۴ میلیارد دلار رسید که نشان‌دهنده

¹ Gross Domestic Product (GDP)

افزایش ۲۶ درصدی نسبت به سال ۲۰۰۶ بود (Anisimova, 2022: 92). با این حال، به علت بروز بحران‌ها و تنش‌های جدید (مانند بحران اوکراین و تنش‌های ژئواستراتژیک در قفقاز)، پوتین به تدریج از سیاست‌های تنش‌زدایی فاصله گرفت و بر تقویت نیروی نظامی و ناسیونالیسم تأکید کرد. این تغییر در رویکرد منجر به افزایش تنش‌ها در روابط روسیه و غرب شد (Kuzio, 2016: 10).

با وجود تلاش‌های انجام‌شده برای تنش‌زدایی، چندین چالش و تنش کلیدی در روابط روسیه و غرب به وجود آمد که به تحلیل این واقعیات کمک می‌کند. یکی از چالش‌های بزرگ برای روسیه، گسترش ناتو به سمت شرق و پذیرش کشورهای جدید به‌ویژه کشورهای حوزه بالٹیک و لهستان بود که به عنوان تهدیدی برای امنیت ملی روسیه تلقی شد. با گسترش ناتو به سمت شرق در سال‌های ۱۹۹۹ و ۲۰۰۴، روسیه احساس می‌کرد که ۷۵ درصد از مرزهای تدافعی خود تحت فشار قرار گرفته و این مسئله به افزایش نگرانی‌های امنیتی و واکنش‌های تند روسیه منجر گردید (Aboyade, 2018: 80). بروز بحران‌هایی مانند بحران گرجستان در سال ۲۰۰۸ و بحران اوکراین در سال ۲۰۱۴ نشان‌دهنده تنش‌های عمیق‌تر در روابط بود و واکنش‌های روسیه به این بحران‌ها نشان‌دهنده عدم موفقیت سیاست‌های تنش‌زدایی و خروج از سیاست‌های درون‌زا به سمت مواجهه و تنش بود. در سال ۲۰۱۴، میزان تنش‌ها به حدی رسید که طبق گزارش‌های «دانشگاه استنفورد»^۱، بیش از ۷۲ درصد از مردم روسیه از اقدامات دولت در بحران اوکراین حمایت کردند. این حمایت قوی نشان‌دهنده تغییر اولویت‌ها و افزایش ناسیونالیسم در میان مردم بود. با افزایش چالش‌های ژئوپلیتیکی و اقتصادی در سطح جهانی، فضا برای تنش‌زدایی به طور فزاینده‌ای محدود گردید و منجر به ایجاد سؤالاتی در مورد آینده روابط روسیه و غرب شد. در سال ۲۰۰۴، نظرسنجی از ۱۷۰۰ کارشناس و تحلیل‌گر نشان داد که ۶۵ درصد آن‌ها بر این باور بودند که سیاست‌های تنش‌زدایی روسیه با غرب ناکافی بوده و نیاز به تجدید نظر دارد (Leiserowitz, 2006: 418).

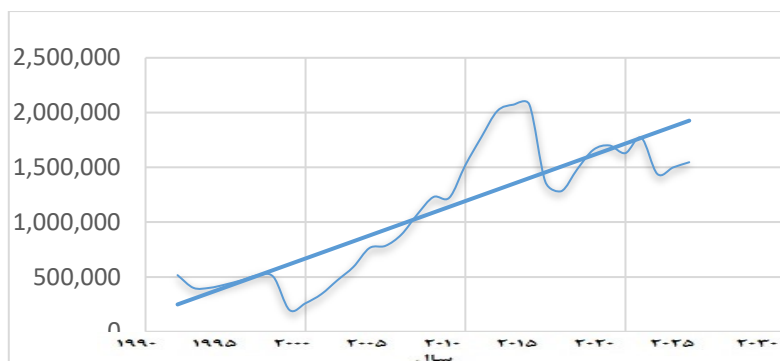
در سال‌های اخیر، سیاست‌های دولت روسیه تحت رهبری پوتین تغییراتی عمده داشته است. پس از بحران اوکراین و تنش‌های فزاینده با غرب، رویکرد روسیه به سیاست‌های تنش‌زدایی به شدت تغییر کرده و بیشتر بر روی تقویت قدرت نظامی و استراتژی‌های دفاعی متمرکز شده است. در سال‌های اخیر، روسیه به جای جلب اعتماد و همکاری با کشورهای غربی، بر روی ایجاد ائتلاف‌های جدید با کشورهای

¹ Stanford University

غیرغربی مانند چین و ایران تمرکز کرده است. این تغییر نگرش و استراتژی نشان‌دهنده دور شدن از سیاست‌های تنش‌زدایی در دوران‌های قبلی می‌باشد (Sakwa, 2020: 29). با پایان جنگ سرد و فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی در اوایل دهه ۱۹۹۰، روسیه وارد یک دوره بحرانی و پیچیده اقتصادی شد. تحولات سیاسی و اجتماعی در این دوران، با مشکلات جدی اقتصادی همراه بود که به نوسانات شدید در تولید ناخالص داخلی، نرخ رشد، نرخ تورم، درآمد قابل تصرف، درصد زیر خط فقر، صادرات و واردات منجر شد. در طی دو دهه بعدی، روسیه مرحله به مرحله به سمت بازسازی و بهبود اقتصادی حرکت کرد.

اساسی‌ترین شاخص‌های اقتصادی در این ارزیابی مورد توجه قرار می‌گیرد. از جمله مهم‌ترین این شاخص‌ها، تولید ناخالص داخلی است که نشان‌دهنده کل ارزش کالاها و خدمات تولید شده در کشور است. روندهای مثبت در نرخ رشد، خبر از بهبودی در تولید و خدمات اقتصادی خواهد داد. همچنین نرخ تورم، به عنوان معیاری از ثبات اقتصادی و درآمد قابل تصرف، به عنوان نماینده‌ای از کیفیت زندگی مردم، از دیگر عوامل تأثیرگذار هستند. در ادامه، به بررسی دقیق‌تری از این شاخص‌ها خواهیم پرداخت تا تصویر واضح‌تری از وضعیت اقتصادی روسیه در دوران پس از جنگ سرد تا سال‌های اخیر به دست آوریم و تأثیرات سیاسی و اجتماعی این داده‌ها را تحلیل کنیم.

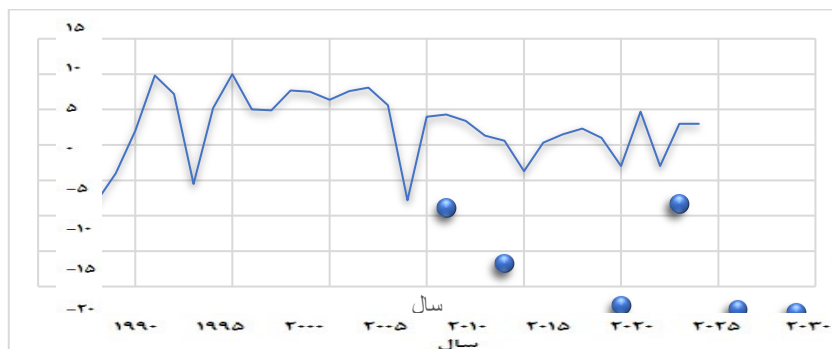
تولید ناخالص داخلی یکی از مهم‌ترین شاخص‌های اقتصادی است که نشان‌دهنده ارزش کل کالاها و خدمات تولید شده در یک کشور در طول یک سال است. بررسی داده‌های تولید ناخالص داخلی روسیه با توجه به شکل ۱، از سال ۱۹۹۲ تا ۲۰۱۲، مشاهده می‌شود که این کشور در ابتدا با افت عمیق تولید ناخالص داخلی مواجه شده، اما از اواخر دهه ۱۹۹۰ تا اوایل ۲۰۱۰ روندی صعودی را تجربه کرده است. به‌ویژه در سال‌های ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۸، رشد قابل توجهی را نشان می‌دهد که نشان‌دهنده بهبود وضعیت اقتصادی و افزایش تولیدات داخلی است.

شکل ۱: داده‌های تولید ناخالص داخلی روسیه به هزار میلیارد دلار است.

منبع: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=RU>

همچنین نرخ رشد تولید ناخالص داخلی درصدی از تغییرات تولید ناخالص داخلی در مقایسه با سال قبلی را نشان می‌دهد و به ما ایده‌ای درباره سلامت اقتصادی و رونق رشد کشورها می‌دهد. با توجه به شکل ۲، نرخ رشد تولید ناخالص داخلی روسیه از سال‌های ۱۹۹۲ تا ۲۰۱۲ نوسانات زیادی را تجربه کرده است. پس از دوران رکود در اواسط دهه ۱۹۹۰، نرخ رشد مثبت شروع به صعود کرد و به بالای ۸ درصد در سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۸ رسید. اما در سال ۲۰۰۹، بحران جهانی تأثیرات منفی بر رشد اقتصادی گذاشت، که با آغاز دوباره رشد مثبت در سال‌های بعد، رسیدن به ثبات را نشان می‌دهد.

شکل ۲. نرخ رشد GDP روسیه از سال ۱۹۹۲ تا ۲۰۲۴

منبع: <https://tradingeconomics.com/russia/gdp>

همانطور که بیان شد، نرخ تورم به افزایش عمومی قیمت‌ها و کاهش قدرت خرید اشاره دارد. این شاخص می‌تواند تأثیرات عمده‌ای بر اقتصاد کشور و زندگی مردم داشته باشد. با توجه به شکل ۳، نرخ تورم در روسیه از سال ۱۹۹۲ تا ۲۰۱۲، نوسان‌های قابل توجهی را نشان می‌دهد. پس از شرایط نامناسب اقتصادی و تورم دو رقمی در سال‌های ۱۹۹۰، وضعیت نسبتاً بهتری در اوایل ۲۰۰۰ مشاهده می‌شود و

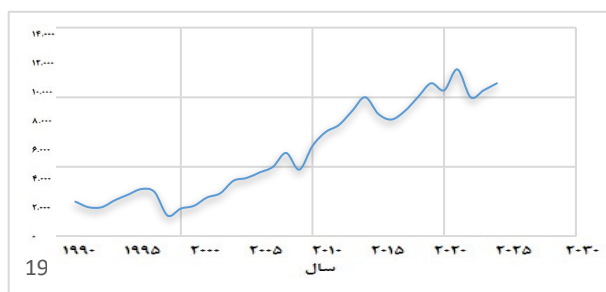
نرخ تورم به تدریج کاهش یافته و تا سال ۲۰۱۲ تقریباً به حدود ۶ درصد رسیده است. این مسأله نشان‌دهنده تلاش‌های روسیه برای تثبیت اقتصاد و کنترل تورم است. همچنین درآمد قابل تصرف به مقدار درآمدی اشاره دارد که پس از کسر مالیات‌ها و سایر هزینه‌ها برای مصرف خانگی باقی می‌ماند. این شاخص تأثیر مستقیمی بر سطح زندگی مردم دارد. با توجه به شکل ۴، درآمد قابل تصرف روسیه بین سال‌های ۱۹۹۲ تا ۲۰۱۲ به‌طور قابل توجهی افزایش یافته است.

شکل ۳. نرخ تورم در روسیه از سال ۱۹۹۲ تا ۲۰۲۴

منبع: <https://tradingeconomics.com/russia/inflation-cpi>

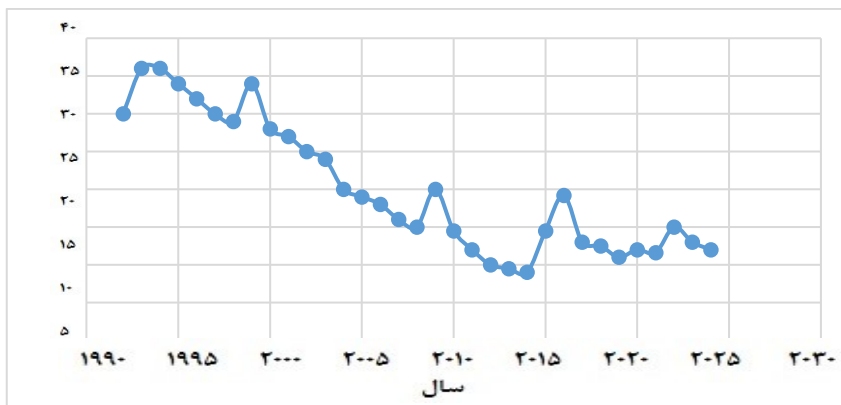
این افزایش نشان‌دهنده بهبود در شرایط معیشتی و افزایش قدرت خرید مردم است. به‌ویژه در سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۲، افزایش قابل توجهی در این مورد وجود دارد که نشان‌دهنده رونق اقتصادی و وعده‌های مالی دولت است.

شکل ۴. درآمد قابل تصرف روسیه بین سال‌های ۱۹۹۲ تا ۲۰۲۴

منبع: <https://tradingeconomics.com/russia/disposable-personal-income>

همچنین با توجه به شکل ۵، نسبت زیر خط فقر در روسیه از ۳۰ درصد در اوایل دهه ۱۹۹۰ به حدود ۱۰ درصد در سال ۲۰۱۲ کاهش یافته است. این کاهش قابل توجه نشان‌دهنده تلاش‌های دولت برای بهبود شرایط اقتصادی و اجتماعی جامعه و کاهش فقر در بین شهروندان روس است.

شکل ۵. نسبت زیر خط فقر در روسیه از سال‌های ۱۹۹۲ تا ۲۰۲۳

منبع: <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.NAHC?locations=RU>

صادرات به کل ارزش کالاها و خدماتی که یک کشور به کشور دیگر ارسال می‌کند، اشاره دارد. این معیار نشان‌دهنده قدرت اقتصادی و توان تولیدی یک کشور است و واردات معیاری از ارزشی است که یک کشور برای خرید کالاها و خدمات از سایر کشورها خرج می‌کند. با توجه به شکل ۶، داده‌های صادرات روسیه نشان‌دهنده رونق اقتصادی این کشور، به‌ویژه در مورد صادرات نفت و گاز است. صادرات از سال ۱۹۹۹ تا ۲۰۰۸ به‌طور پیوسته افزایش یافته و به بالاترین سطح در سال ۲۰۱۱ و ۲۰۱۲ رسید. این رشد نشان‌دهنده اتکای اقتصاد روسیه به منابع طبیعی و تأثیر مثبت آن بر تولید ناخالص داخلی است.

واردات روسیه در سال‌های مختلف، نوسان‌های زیادی را نمایش می‌دهد ولی به‌طور کلی از سال ۲۰۰۰ به بعد روندی صعودی داشته است. افزایش واردات به دلیل نیازهای مصرفی و صنعتی است که نشان‌دهنده وابستگی این کشور به کالاهای خارجی می‌باشد. در دنیای امروز، منافع اقتصادی به‌عنوان یکی از عوامل کلیدی در شکل‌دهی سیاست‌های بین‌المللی و ایجاد روابط بین کشورها شناخته می‌شوند. در روابط روسیه و غرب، این منافع اقتصادی نقش مهمی در تداوم یا تنش‌زدایی در تعاملات دارد. از آنجا که روسیه به‌عنوان یک منبع عمده انرژی در جهان شناخته می‌شود، بهبود روابط تجاری با کشورهای غربی می‌تواند تأثیرات مثبتی بر رشد اقتصادی، ایجاد فرصت‌های شغلی و دستیابی به فناوری‌های نوین

داشته باشد. روسیه به عنوان یکی از بزرگترین صادرکنندگان نفت و گاز در جهان، وابستگی زیادی به درآمدهای حاصل از این منابع دارد. در سال ۲۰۲۰، حدود ۳۰ درصد از کل درآمدهای دولت روسیه از صادرات انرژی تأمین شد. لذا، تنش‌زدایی با کشورهای غربی می‌تواند به حفظ بازارهای صادراتی و جلوگیری از تحریم‌ها کمک کند. به‌خصوص، پروژه‌هایی مانند خط لوله نورد استریم ۲ نشان‌دهنده تمایل روسیه به تأمین انرژی برای اروپا و تقویت مناسبات اقتصادی است (Burrett, 2025: 17).

وضع تحریم‌های اقتصادی از سوی کشورهای غربی در واکنش به بحران‌های سیاسی، تأثیر مستقیمی بر اقتصاد روسیه داشته است. طبق برآوردهای مرکز تحقیقات روسی، تأثیر تحریم‌ها بر رشد اقتصادی روسیه در سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۸ حدود ۱.۵ تا ۲ درصد کاهش رشد را نشان می‌دهد. این مسئله ضرورت بهبود روابط اقتصادی و سیاسی با غرب را به‌وضوح نمایان می‌سازد (Shapovalova, 2020:28). روابط تجاری دوجانبه میان روسیه و کشورهای غربی به‌ویژه کشورهای عضو اتحادیه اروپا، نقش مهمی در شکل‌دهی به اقتصاد روسیه ایفا می‌کند. در سال ۲۰۱۹، حجم تجارت دوجانبه میان روسیه و اتحادیه اروپا به حدود ۲۰۰ میلیارد یورو رسید که نشان‌دهنده تأثیرات مثبت پیوندهای اقتصادی بر هر دو طرف است (Siddi, 2022: 899). تنش‌زدایی می‌تواند به جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی برای پروژه‌های زیرساختی و صنعتی در روسیه کمک کند. مطابق گزارش بانک جهانی، کشورهای غربی در سال ۲۰۲۰ حدود ۴۸ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در روسیه داشتند که نشان‌دهنده علاقه‌مندی به بازارهای اقتصادی روسیه است (Weltbank, 2021: 53).

با بهبود روابط اقتصادی و افزایش سرمایه‌گذاری، فرصت‌های شغلی جدیدی برای جوانان و کارگران روس ایجاد خواهد شد. پیش‌بینی می‌شود که سرمایه‌گذاری‌های جدید می‌تواند منجر به ایجاد ۱.۵ میلیون شغل در صنایع مختلف در صورت بهبود شرایط اقتصادی شود (Bulatov, 2024: 22). روابط تجاری بهبود یافته با کشورهای غربی می‌تواند منجر به افزایش سطح زندگی و کیفیت خدمات اجتماعی در روسیه شود. به‌ویژه، بهبود دسترسی به فناوری‌های نوین و دانش‌های پیشرفته می‌تواند به رشد صنایع داخلی و نوآوری‌های اقتصادی کمک شایانی کند (Siddi, 2022: 899). با وجود منافع اقتصادی و پتانسیل برای همکاری، تنش‌های سیاسی و امنیتی ابتدا باید حل شوند تا فرصت‌های اقتصادی به حداکثر خود برسند. برگزاری مذاکرات مستقیم و صداقت در روابط می‌تواند به کاهش موانع و تسهیل همکاری‌های اقتصادی کمک کند. علاوه بر چالش‌های سیاسی، رقابت جهانی در بازار انرژی و منابع طبیعی نیز می‌تواند بر منافع اقتصادی روسیه تأثیرگذار باشد. به‌طور مثال، ورود منابع انرژی از دیگر کشورها به بازارهای

جهانی می‌تواند قیمت‌ها را کاهش و به صادرات روسیه آسیب بزند. به‌طور کلی، بهبود روابط اقتصادی و تنش‌زدایی با کشورهای غربی می‌تواند منافع اقتصادی قابل توجهی را برای روسیه به همراه داشته باشد. از مسیر تأمین انرژی گرفته تا جذب سرمایه‌گذاری، ایجاد فرصت‌های شغلی و بهبود شرایط اجتماعی، کلیه این عوامل می‌توانند به افزایش ثبات و توسعه پایدار اقتصادی کمک کنند. اگرچه چالش‌هایی وجود دارد، اما اراده سیاسی برای اصلاح این روابط و تأکید بر منافع مشترک باید در اولویت قرار گیرد. طبق شاخصهای اقتصادی، اوضاع مالی و اقتصادی روسیه در سالهای ۲۰۲۳ تا ماه اوت ۲۰۲۵ نسبت به گذشته بدتر شده است و همین امر میتواند یکی از علل اساسی تمایل پوتین برای دیدار با رئیس‌جمهوری آمریکا در آلاسکا و آغاز روند جدیدی از تنش‌زدایی با غرب باشد. اما این روند جدید تنش‌زدایی پیش از هرچیزی مستلزم پایان دادن به جنگ در اوکراین است. نتیجه دیدار تاریخی پوتین و دونالد ترامپ، رئیس‌جمهوری آمریکا در آلاسکا در ۱۵ اوت ۲۰۲۵، می‌تواند سمت و سوی سیاست تنش‌زدایی مسکو در برابر غرب را مشخص کند. زیرا موضوع این دیدار جنگ اوکراین است که اکنون مهمترین مانع در روابط روسیه و غرب تلقی میگردد. حل بحران اوکراین میتواند نقطه عطفی در سیاست تنش‌زدایی روسیه در قبال غرب تلقی گردد.

۴. نهادهای بین‌المللی و سیاست تنش‌زدایی روسیه

نهادهای بین‌المللی به‌عنوان بازیگران کلیدی در سیاست‌های جهانی و روابط بین کشورها، نقش مهمی در شکل‌دهی به سیاست‌های تنش‌زدایی ایفا می‌کنند. این نهادها با تسهیل گفت‌وگوها، ارتقاء همکاری‌های چندجانبه و اعمال فشار بر کشورهای درگیر، می‌توانند به کاهش تنش‌ها و ایجاد فضای مسالمت‌آمیز کمک کنند. در سیاست‌های تنش‌زدایی روسیه با غرب، این نهادها به‌ویژه در تصمیم‌گیری‌ها و واکنش‌های میان‌دولت‌ها نقش محوری دارند. سازمان ملل به‌عنوان اصلی‌ترین نهاد بین‌المللی، نقش اساسی در تسهیل گفت‌وگوها و مذاکرات میان کشورها ایفا می‌کند. در مواقع بحرانی، این سازمان تلاش می‌کند تا از طریق هیأت‌های میانجی‌گر و قطعنامه‌ها، تنش‌ها را کاهش دهد. به‌عنوان مثال، قطعنامه‌های شورای امنیت در زمینه بحران‌های اوکراین و سوریه نشان‌دهنده تلاش برای کاهش تنش‌ها و پیدایش راه‌حل‌های دیپلماتیک است، هرچند که پاسخ این نهاد گاهی به دلیل حق وتوی برخی کشورها با چالش مواجه می‌شود (Brauch, 2011: 23). پس از جنگ سرد و به‌ویژه درگیری‌های اخیر بین روسیه و سایر کشورهای غربی، این سازمان تلاش کرده است تا به ایجاد فضای گفت‌وگو و کاهش تنش‌ها کمک کند.

سازمان ملل همواره سعی کرده است تا با برگزاری جلسات و کنفرانس‌های بین‌المللی، امکان گفت‌وگو بین کشورها را فراهم کند.

همچنین «سازمان امنیت و همکاری در اروپا»^۱ پس از پایان جنگ سرد به عنوان یک نهاد کلیدی در تلاش‌های بین‌المللی برای تنش‌زدایی و مدیریت بحران‌ها در اروپا و فراتر از آن ظاهر شد. این سازمان به دنبال ایجاد ثبات در منطقه و ارتقای امنیت جمعی، با چندین اقدام و ابتکار عمل در زمینه مذاکرات و دیپلماسی، نقش بسزایی ایفا کرده است. سازمان امنیت و همکاری در اروپا از زمان تأسیس خود، توانسته است با توجه به تغییر شرایط جهانی و بروز درگیری‌ها، تاکتیک‌های خود را تطبیق دهد. این سازمان، با ایجاد ساز و کارهایی برای گفت‌وگو و همکاری بین کشورهای عضو، به تقویت اعتماد و کاهش تنش‌ها میان آنها کمک کرده است. از جمله اقداماتی که این سازمان انجام داده می‌توان به برگزاری جلسات و کنفرانس‌های متعدد به منظور تسهیل دیالوگ بین کشورهای شرق و غرب، نظارت بر توافقات صلح و آتش‌بس، و ایجاد مأموریت‌های ناظر در مناطق بحران‌زده اشاره کرد. همچنین، سازمان امنیت و همکاری در اروپا در راستای پیشگیری از مناقشات از طریق پروژه‌های همکاری اقتصادی و اجتماعی، به خصوص در کشورهای با آسیب‌پذیری بیشتر، اقدام کرد. درگیری‌های مربوط به اوکراین در سال ۲۰۱۴ یکی از چالش‌های عمده‌ای بود که سازمان امنیت و همکاری در اروپا با آن مواجه شد و این سازمان با راه‌اندازی مأموریت ناظر به منظور نظارت بر وضعیت و تسهیل گفت‌وگوها، سعی در کاهش تنش‌ها و بهبود وضع موجود داشت. به‌طور کلی، سازمان امنیت و همکاری در اروپا با تمرکز بر رویکردی چندجانبه و توسعه‌گرا در سیاست‌های خود، به عنوان یک بازیگر مهم در تلاش‌های بین‌المللی برای تنش‌زدایی و برقراری صلح در اروپا و فراتر از آن شناخته می‌شود. از این رو، کارکردهای این سازمان نشان‌دهنده تعهد به دیالوگ و حل مسالمت‌آمیز اختلافات در چارچوب امنیت جمعی است.

اتحادیه اروپا هم با استفاده از ابزارهایی مانند تحریم‌ها، دیپلماسی فعال و برنامه‌های اقتصادی، در واکنش به اقدامات روسیه در بحران اوکراین تأثیرگذار بوده است. این نهاد به دنبال ایجاد فشار بر روسیه برای توقف اقدامات نظامی و تشویق به تنش‌زدایی بوده و در این راستا، می‌تواند به‌عنوان یک سلاح غیرنظامی مؤثر به‌شمار آید. در سال‌های اخیر، اتحادیه اروپا توانسته با تقویت روابط با کشورهای شرقی شامل اوکراین و گرجستان، به ایجاد یک جبهه مشترک در برابر سیاست‌های روسیه بپردازد (Becker, 2023).

^۱ Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE)

62). با وجود اینکه ناتو به عنوان یک نهاد نظامی شناخته می‌شود، به‌طور همزمان تلاش‌هایی نیز برای کاهش تنش‌ها انجام داده است. ایجاد روابط نزدیک‌تر با کشورهای شرقی و برگزاری نشست‌های امنیتی می‌تواند به بهبود درک متقابل و کاهش سوء تفاهم‌ها کمک کند. در سال‌های اخیر، ناتو در تلاش است تا از طریق برنامه‌ها و اقدامات مشترک، از ایجاد تنش‌های جدید جلوگیری کند (Tosbotn, 2019: 331). برخی از نهادهای بین‌المللی مانند شورای امنیت سازمان ملل تحت تأثیر پیمان‌های قدرت‌ها قرار دارند و تصمیم‌گیری‌های آنان می‌تواند متناسب با منافع سیاسی عده‌ای از کشورهای قدرتمند باشد. این موضوع باعث می‌شود که این نهادها در برخی از مواقع نتوانند به‌طور مؤثر عمل کنند و نتایج مطلوب برای طرفین درگیر را ارائه دهند (Kragh, 2020: 4). در برخی مواقع، تصمیمات اتخاذ شده توسط نهادهای بین‌المللی ممکن است با سایر نهادها یا حتی کشورهای عضو در تضاد باشد. این عدم اتحاد می‌تواند به افزایش تنش‌ها منجر شود. به‌عنوان مثال در بحران اوکراین، مواضع متفاوت کشورهای عضو اتحادیه اروپا و ناتو در مورد نحو واکنش به اقدامات روسیه، به ایجاد شکاف‌های داخلی در سیاست خارجی این نهادها منجر شد (Deyermond, 2016: 967). نهادهای بین‌المللی در سیاست تنش‌زدایی بین روسیه و غرب نقش کلیدی دارند. این نهادها از طریق تسهیل مذاکرات، ایجاد سازوکارهای همکاری و تأثیرگذاری بر سیاست‌های ملی کشورها، می‌توانند به کاهش تنش‌ها کمک کنند. با این حال، چالش‌هایی همچون عدم توازن قدرت، بی‌اعتمادی و اختلاف نظر درون‌نهادی می‌تواند مانع از دستیابی به نتایج مطلوب شود. در نهایت، به‌طور خاص برای روسیه، همکاری با نهادهای بین‌المللی و پذیرش اصول و قوانین جهانی می‌تواند به بهبود روابط با غرب و تسهیل مسیر تنش‌زدایی کمک کند. این امر مستلزم همیاری و اراده سیاسی از هر دو طرف است تا به جای تکیه بر رویکردهای نظامی و ناسیونالیستی، بر دیپلماسی و همکاری‌های چندجانبه تأکید شود. افزون بر این، مسائل حقوق بشر و توسعه اقتصادی نیز می‌تواند به عنوان محورهایی برای ایجاد اعتماد و همکاری میان کشورها مد نظر قرار گیرد.

نتیجه‌گیری

سیاست خارجی روسیه در قبال غرب همواره مورد توجه محافل علمی و دیپلمات بوده است که پس از ملاقات تاریخی پوتین و ترامپ در آلاسکا در اوت ۲۰۲۵، این مسئله اهمیت دوچندان پیدا کرده است. ملاقات رهبران روسیه و آمریکا در مورد جنگ اوکراین از آن جهت توجه جهانیان را به خود معطوف کرده است که می‌تواند نقطه عطفی در یکی از مسائل اساسی روابط بین‌الملل، یعنی روابط روسیه و غرب پس از جنگ سرد باشد. زیرا اکنون مهمترین مانع در روند تنش‌زدایی بین روسیه و غرب، جنگ اوکراین

است. سیاست تنش‌زدایی مسکو در قبال غرب پس از جنگ سرد، تحت تاثیر عوامل متعدد داخلی و بین‌المللی، فراز و فرودهای زیادی داشته است. واکاوی داده‌های مربوط به شاخصهای اقتصادی چون روند تولید ناخالص داخلی، روند نرخ رشد اقتصادی، نرخ تورم، درآمد قابل تصرف، درصد نسبی مردم زیر خط فقر و روند صادرات و واردات، نشان می‌دهد که پس از جنگ سرد، بین بحرانهای اقتصادی در روسیه و سیاست تنش‌زدایی با غرب رابطه علیّ معناداری وجود دارد. این داده‌ها رابطه همبستگی بین این متغیرها را تایید میکند. به این معنا که در توالی علیّ میتوان گفت که پس از هر دوره از بحرانهای اقتصادی داخلی، تمایل به تنش‌زدایی افزایش یافته است و پس از تنش‌زدایی، دوره‌ای از بهبودی نسبی در اقتصاد روسیه به وجود آمده است. از بحران مالی ۱۹۹۸ تا تحریم‌های اقتصادی ناشی از الحاق کریمه در سال ۲۰۱۴، روسیه تجربیات بسیار دشواری را پشت سر گذاشته است که بر تلاش‌های این کشور برای برقراری روابط مثبت با غرب تأثیر زیادی داشته است. سیاست‌های تنش‌زدایی که روسیه در پیش گرفته، گرچه تلاش‌هایی برای کاهش تنش‌ها و استفاده از ظرفیت‌های اقتصادی را در بر می‌گیرد، اما چالش‌های عمده داخلی مانند فساد گسترده، نارضایتی اجتماعی و ناسیونالیسم می‌تواند مانع موفقیت آن گردد. به همین دلیل، روسیه باید به اصلاح و بازبینی سیاست‌های خود در زمینه‌هایی نظیر ایجاد یک اقتصاد دانش‌بنیان و فراهم آوردن زیرساخت‌های توسعه سرمایه‌گذاری بپردازد.

تحلیل سیاست‌های روسیه همچنین نشان می‌دهد که نهادهای بین‌المللی نظیر سازمان ملل و اتحادیه اروپا باید به عنوان تسهیل‌کننده‌های گفت‌وگو و همکاری اقتصادی عمل کنند و به کاهش تنش‌ها و ایجاد اعتماد میان طرفین کمک نمایند. از سویی دیگر، برای دستیابی به موفقیت در سیاست‌های تنش‌زدایی، روسیه باید به چالش‌های داخلی خود پاسخ دهد و بهبود شرایط اقتصادی و اجتماعی را در رأس اولویت‌های خود قرار دهد. در نهایت، پیشبرد روابط و تأمین منافع مشترک مستلزم یک رویکرد جامع و هماهنگ است که در آن تمامی اجزا جامعه، از مقامات تا نهادهای غیر دولتی و فعالان اجتماعی، به هدفی مشترک متعهد شوند. تنها در این صورت است که امکان فائق آمدن بر چالش‌ها و ایجاد روابطی پایدار و مؤثر میان روسیه و غرب فراهم خواهد شد.

در سال‌های اخیر، روسیه همچنین به‌طور فعال‌تر در مجامع بین‌المللی ظاهر شده و از تحریم‌ها و فشارهای غرب به‌عنوان ابزاری برای تقویت همبستگی با کشورهای غیرغربی بهره گرفته است. همکاری‌های نظامی و اقتصادی با چین به ویژه در زمینه‌های انرژی و زیرساخت‌های کلیدی به‌وضوح افزایش یافته و این مسئله به‌عنوان بخشی از استراتژی بزرگ‌تر روسیه برای مبارزه با فشارهای غرب تلقی می‌شود.

همچنین، سیاست‌های داخلی نیز تحت تأثیر یک وحدت ملی قوی‌تر قرار گرفته و بر ناسیونالیسم تأکید بیشتری شده است. به این ترتیب، پوتین به طور مستمر در تلاش است تا از این چالش‌ها به عنوان فرصتی برای تقویت موقعیت خود در عرصه جهانی بهره‌برداری کند. این رویکرد جدید نشان‌دهنده تلاش روسیه برای بازسازی تصویر خود به عنوان یک قدرت جدی و مستقل در نظام جهانی است.

تحلیل سیاست‌های تنش‌زدایی روسیه نشان می‌دهد که این سیاست‌ها تحت تأثیر عوامل متعدد اقتصادی، اجتماعی و سیاسی بوده و به رغم تلاش‌های انجام‌شده، نتوانسته‌اند به تعمیق روابط مثبت با غرب به‌ویژه در سال‌های اخیر کمک کنند. این واقعیت بر نیاز به درک عمیق‌تر از دینامیک‌های موجود در سیاست‌های بین‌المللی مَهر تأیید می‌زند و چالش‌های پیش‌روی روسیه را در تعاملات جهانی برجسته می‌کند. بهبود روابط میان روسیه و غرب مستلزم اتخاذ رویکردی جامع و استراتژیک است که شامل همکاری‌های دیپلماتیک، اقتصادی و اجتماعی می‌باشد. به منظور تقویت روابط دوجانبه و ایجاد فضایی مناسب برای تنش‌زدایی، در ادامه پیشنهادات و راهکارهای عملی به‌طور کلی بررسی می‌شود.

طبق چارچوب فکری وابستگی متقابل، یکی از مهم‌ترین راهکارها برای موفقیت سیاست تنش‌زدایی، توسعه همکاری‌های اقتصادی و تجاری است. ایجاد توافقات تجاری جدید که شامل مزایای متقابل باشد، می‌تواند به تقویت روابط اقتصادی و کاهش تنش‌ها کمک کند. این توافقات باید بر تسهیل تجارت، سرمایه‌گذاری و تبادل فناوری تمرکز داشته باشند. همچنین، شناسایی و راه‌اندازی پروژه‌های مشترک در عرصه انرژی، فناوری و زیرساخت‌ها می‌تواند به تقویت روابط اقتصادی یاری رساند و به ایجاد اعتماد بین دو طرف کمک کند. به‌علاوه، توسعه بازارهای مشترک در زمینه کالاها و خدمات نیز می‌تواند وابستگی اقتصادی را افزایش دهد و به تبادل بیشتر میان دو طرف منجر شود.

از سویی دیگر، تقویت دیپلماسی و گفت‌وگوها نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. برگزاری نشست‌های متناوب و طرح گفت‌وگوهای رسمی و غیررسمی میان دیپلمات‌ها و مقامات دو طرف می‌تواند به تبادل نظرات و جستجوی راه‌حل‌های مشترک در موضوعات چالش‌برانگیز کمک کند. ملاقات پوتین با ترامپ در آلاسکا می‌تواند آغاز روند تقویت دیپلماسی و دور جدیدی از تنش‌زدایی با غرب باشد. علاوه بر این، تنظیم کنفرانس‌های بین‌المللی با حضور بازیگران کلیدی جهانی می‌تواند فضایی مناسب برای بحث در مورد مسائل جهانی فراهم آورد و به تقویت همکاری‌های دوجانبه کمک کند. ایجاد کانال‌های ارتباطی مستقیم بین مقامات دو طرف به‌ویژه در زمان‌های بحرانی نیز به کاهش تنش‌ها و حفظ ثبات کمک خواهد کرد و در مواقع ضرورتی برای شفاف‌سازی و رفع سوء تفاهم‌ها گزینه‌ای

مؤثر خواهد بود. برقراری مبادلات فرهنگی و اجتماعی نیز می‌تواند به شناسایی و درک بهتری از یکدیگر کمک کند. برنامه‌ریزی و اجرای برنامه‌های مبادله فرهنگی و هنری، برگزاری نمایشگاه‌ها و جشنواره‌ها می‌تواند تبادل فرهنگی را تسهیل نماید. همچنین، ایجاد برنامه‌های آموزشی مشترک میان دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی می‌تواند به تبادل دانش و تحقیقات کمک کرده و نسل‌های جدید را به همکاری و هم‌فکری تشویق کند. تقویت شبکه‌های اجتماعی میان جوانان و فعالان اجتماعی نیز به تسهیل تبادل ایده‌ها و تجربیات خواهد انجامید. از دیگر اقدامات مهم، بهبود امنیت منطقه‌ای، همکاری‌های مشترک در زمینه‌های امنیتی، نظیر مبارزه با تروریسم و جرایم سازمان‌یافته می‌تواند به ایجاد اعتماد میان دو طرف کمک کند و نگرانی‌های امنیتی را کاهش دهد. برگزاری تمرینات نظامی مشترک به منظور افزایش اعتماد و کم کردن قضاوت‌های غلط در زمینه توانایی‌های نظامی نیز می‌تواند احساس امنیت و آرامش بیشتری را در منطقه فراهم آورد. نهایتاً، ارتقاء امنیت انرژی یکی از نیازهای حیاتی در تقویت روابط فی‌مابین است. همکاری‌های مشترک در عرصه انرژی، به ویژه در زمینه انرژی‌های تجدیدپذیر و امنیت انرژی، می‌تواند به کاهش وابستگی به منابع تک‌محور کمک کند و زمینه‌های اقتصادی و سیاسی را نیز بهبود بخشد. توسعه پروژه‌های انرژی مشترک، همچون لوله‌های گاز و پروژه‌های انرژی‌های پاک، موجب ایجاد وابستگی مثبت اقتصادی و ارتقای همکاری‌های دوسویه خواهد شد.

با این حال، چشم‌انداز موفقیت تمامی راهکارها و پیشنهادات بالا اکنون به جنگ روسیه در اوکراین گره خورده است. زیرا با وجود تداوم این جنگ، روسیه بستر مناسبی برای گسترش روابط خود با غرب نخواهد داشت و سیاست تنش‌زدایی نتیجه ملموسی نخواهد داشت. با این وجود، سفر پوتین به آلاسکا و انجام دیدار تاریخی با ترامپ می‌تواند آغازی برای پایان دادن به جنگ اوکراین و نقطه عطفی در سیاست تنش‌زدایی وی در برابر آمریکا و غرب باشد.

References

- Aboyade, A. (2016). "Russia and the West: A troubled relationship". *Journal of International Relations*, 9(2), 23-38.
- Aboyade, A. S. (2018). "The changing pattern of the foreign policy of the New Russia since 1991". *Historia Actual Online*, (45), 73-83.
- Akaev, A. A., Devezas, T. C., Korablev, V. V., & Sarygulov, A. I. (2024). Critical technologies and prospects for Russia's development under economic and technological restrictions. *Terra economicus*, 22(2), 6-21.

- Anisimova, T., Sabirova, F., Shatunova, O., Bochkareva, T., & Vasilev, V. (2022). "The quality of training staff for the digital economy of Russia within the framework of steam education: Problems and solutions in the context of distance learning". *Education sciences*, 12(2), 87-103.
- Baumann, M. (2021). "Fighting for Discursive Hegemony: The Kremlin's Foundation Is Shaking". *Russian Analytical Digest*, (266), 2-30.
- Bavir, Chavushi and Saadati, Nasreddin (2016) "Explaining the collapse of the Soviet Union (examining the causes and methods)". *New Research in the Humanities*, 15(3), 43-60 [In Persian]
- Beach, D. & R. Pedersen (2019). *Causal case studies: Foundations and Guidelines for Comparing, matching and tracing*. Ann Arbor: University of Michigan.
- Becker, J., Kuokštys, R., & Kuokštis, V. (2023). "The Political Economy of Transatlantic Security—A Policy Perspective". *The Economists' Voice*, 20(1), 55-77.
- Berni, M. (2021). The Forever War: New perspectives on the Vietnam War. *Journal of Contemporary History*, 56(1), 216-226.
- Bigdeli, M. R., Dehgane Firouzabadi, S. J., Barzegar, K. and Chegnizadeh, G. (2023). Decline of the liberal international order from the perspective of the theoretical approaches of the School of liberalism. *Journal of Political Knowledge*, 19(2), 349-374.
- Boianovsky, M. (2022). Domar, the West and Russian economics: a historical perspective. *Brazilian Journal of Political Economy*, 42(2), 401-423.
- Brandenberger, D. (2023). Basically, it's a History of the Russian State: Russocentrism, Etatism, and the Ukrainian Question in Stalin's Editing of the 1937 Short History of the USSR. *Nationalities Papers*, 1-20.
- Brauch, H. G., Spring, Ú. O., Mesjasz, C., Grin, J., Kameri-Mbote, P., Chourou, B., ... & Birkmann, J. (Eds.). (2011). *Coping with global environmental change, disasters and security: threats, challenges, vulnerabilities and risks* (Vol. 5). Springer Science & Business Media.
- Buzan, B., & Lawson, G. (2015). *The global transformation: History, modernity and the making of international relations* (Vol. 135). Cambridge University Press.
- Bulatov, A. S., Habarta, A. A., & Sergeev, E. A. (2024). Experience of Leading European Global Cities in Attracting Foreign Direct Investments and Labor Migrants: Opportunities for Use in Russia. *Vestnik RUDN. International Relations*, 24(1), 142-158.
- Burrett, T. (2025). Making Russia Great Again? Vladimir Putin's Changing Sources of Legitimacy 2000–2024. *Politics and Governance*, 13(2), 13-23.
- Carment, D. A. V. I. D., & Belo, D. A. N. I. (2022). The Russia-West standoff: Locked into war. *Institute for Peace and Diplomacy*. <https://peacediplomacy.org/2022/01/28/the-russia-west-standoff-locked-into-war>.
- Collier, D. (2011), Understanding Process Tracing. *PS: Political Science and Politics*, 44 (4), 823-830.
- Deyermund, R. (2016). The uses of sovereignty in twenty-first century Russian foreign policy. *Europe-Asia Studies*, 68(6), 957-984.
- Drezner, D. W. (2022). How not to sanction. *International Affairs*, 98(5), 1533-1552.

- Ellman, M., & Kontorovich, V. (2015). *The Destruction of the Soviet Economic System: An Insider's History: An Insider's History*. Routledge Hanson, P. (2009). Russia to 2020. *Finmeccanica occasional paper*, 28-39.
- Erokhin, V. (2015). Contemporary reshaping of Eurasian integration: Russia's policies and their implication for the EU and EurAsEC. *Procedia Economics and Finance*, 22, 402-411.
- Farjirad, Abdolreza and Shabani, Maryam (2013) "Russian Policy in Central Asia and the Caucasus and the Challenges Facing It after the Cold War", *Quarterly Journal of Geography of the Territory*, Year 10, No. 39, 1-18.
- Fischer, S., Sahay, R., & Végh, C. A. (2002). Modern hyper-and high inflations. *Journal of Economic literature*, 40(3), 837-880.
- Hedström, P. & Ylikoski, P. K. (2010). Causal Mechanisms in the Social Sciences", *Annual Review of Sociology*, 36, 49-67.
- Guriev, S., & Rachinsky, A. (2005). The role of oligarchs in Russian capitalism. *Journal of Economic Perspectives*, 19(1), 131-150.
- Kasymov, S. (2012). Statism in Russia: The implications for US-Russian relations. *Journal of Eurasian Studies*, 3(1), 58-68
- Klein, M. (2019). *Russia's military policy in the post-Soviet space: Aims, instruments and perspectives* (No. 1/2019). SWP Research Paper.
- Kragh, M. (2020). *Russia in 2045: A Scenario Analysis*. Swedish Institute of International Affairs UI Paper.
- Kuzio, T. (2016). Nationalism and authoritarianism in Russia: Introduction to the special issue. *Communist and post-communist studies*, 49(1), 1-11.
- Junaidi, Ahmadipour and Hafeznia. (2013). Explaining the process of geopolitical imagery; the geopolitical imagery of the United States of America of the former Soviet Union during the Cold War. *Iranian Journal of International Politics*, Year 2, No. 3, 46-69.
- Leiserowitz, A. A., Kates, R. W., & Parris, T. M. (2006). Sustainability values, attitudes, and behaviors: A review of multinational and global trends. *Annu. Rev. Environ. Resour.* 31(1), 413-444.
- Mankoff, J. (2009). *Russian foreign policy: the return of great power politics*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Marten, K. (2020). NATO enlargement: evaluating its consequences in Russia. *International politics*, 57(3), 401-426.
- Noori, A. (2022). Russia and Changing International Order; Approach and Practice. *World Politics*, 11(4), 7-36.
- OSCE. (2021). The role of the OSCE in conflict resolution. [Online Resource].
- Ovefia, K. K., & Orhero, A. E. (2023). *Nigeria-Russian Economic Relations In The Post-Cold War Era: Current Dynamics And Future Prospects*. Editorial Board.
- Pomerantsev, P. (2019). *This is not propaganda: Adventures in the war against reality*. Public Affairs.
- Rojansky, M. (2014). The geopolitics of European security and cooperation: the consequences of US-Russia tension. *Security and Human Rights*, 25(2), 169-179.
- Shapovalova, D., Galimullin, E., & Grushevenko, E. (2020). Russian Arctic offshore petroleum governance: The effects of western sanctions and outlook for northern development. *Energy Policy*, 146(11), 17-53.

- Sakwa, R. (2020). *Russian politics and society*. Routledge.
- Shearman, P. (2001). The sources of Russian conduct: Understanding Russian foreign policy. *Review of International Studies*, 27(2), 249-263.
- Tosbotn, R. A., & Cusumano, E. (2019). NATO in a Changing World. In *The Changing Global Order: Challenges and Prospects* (pp. 321-336). Cham: Springer International Publishing.
- Siddi, M. (2022). The partnership that failed: EU-Russia relations and the war in Ukraine. *Journal of European Integration*, 44(6), 893-898.
- Williams, M. E. (2017). Williams, M. E. (2017). "Revisiting the Cold War in Latin America". *Latin American Research Review*, 52(5), 916-924.
- World Bank. (1998). World development indicators.
- Weltbank. (2021). *World Bank East Asia and Pacific Economic Update, Spring 2021: Uneven Recovery*. World Bank Publications.
- Ziegler, C. E. (2024). *Russia in the Pacific: The Quest for Great Power Recognition*. Oxford University Press.
- Zagare, F. C. (2014). A game-theoretic history of the Cuban Missile Crisis. *Economies*, 2(1), 20-44.